

DOI 10.37491/UNZ.111.1
УДК 341.231.14:351.746.1 (477)

Руслан ГРИНЬКО¹,
Михайло КОРОЛЬ²,
Андрій МОТА³

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В МІГРАЦІЙНІЙ СФЕРІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Досліджено практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у міграційній сфері та визначено її значення для оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України. Актуальність теми зумовлена зростанням значення міжнародних стандартів захисту прав людини в умовах воєнних конфліктів, транскордонної мобільності населення та посилення уваги до діяльності прикордонних формувань з боку європейських судових інституцій. Дослідження спрямоване на розв'язання наукової проблеми, пов'язаної з міграційними суперечностями, що виникають у процесі охорони державного кордону та створюють підстави звернень за судовим захистом. Мета статті полягає у

¹ кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративної діяльності, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький), rvg14@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9900-7090>.

² кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративної діяльності, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький), makking@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-2088-6959>.

³ доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри (завідувач кафедри) адміністративної діяльності, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький), atom_75@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-0401-3496>.

встановленні правових позицій ЄСПЛ, що стосуються дотримання прав людини в міграційній сфері та мають значення для оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби України. Рішення ЄСПЛ в міграційній сфері досліджуються в контексті імплементації в національне законодавство та відповідно до предмета їхнього дослідження — оперативно-службової діяльності із забезпечення прикордонної безпеки. З'ясовано ключові особливості європейської правової доктрини, заснованої на принципі заборони вислання біженців або їхнього примусового повернення (принцип «non-refoulement»). ЄСПЛ послідовно розширює стандарти захисту вразливих категорій мігрантів і розглядає державний суверенітет у здійсненні міграційного контролю через призму підзвітності держави за дотримання прав людини. Предметом міжнародного судового розгляду залишаються різноманітні аспекти законності затримання мігрантів, умов їх утримання та використання альтернативних заходів, що спричиняють вплив на національне правотворення й правоохоронну діяльність. Правові позиції ЄСПЛ у рішеннях проти України також аналізуються у зіставленні з науковими поглядами сучасних закордонних дослідників дотримання прав людини під час міграційних переміщень, що використовують для розширення юридичного арсеналу обґрунтування судових рішень окремі доктринальні конструкції — принцип міграційної вразливості (principle of migratory vulnerability), практика відштовхування (pushbacks). На основі аналізу рішень ЄСПЛ проти України висвітлено типові процесуальні порушення у процесі охорони державного кордону, зокрема щодо неналежного документування затримання, перевищення строків тримання під вартою, відсутності ефективних процедур оскарження та недостатнього врахування ризиків для осіб у разі їх повернення до країни походження. Водночас підкреслено відсутність системного характеру грубих порушень прав людини та загальну спрямованість національної практики на дотримання європейських стандартів. Імплементація практики ЄСПЛ є важливою передумовою розвитку інтегрованого управління кордонами, забезпечення ефективності прикордонної політики, зміцнення співробітництва України з Європейським Союзом у сфері безпеки, міграції та захисту прав людини.

Ключові слова: Державна прикордонна служба, захист прав людини, міграційна сфера, охорона державного кордону, права людини, правоохоронна діяльність.

Постановка проблеми. Концепція прав людини залишається основоположною ідеологічною засадою розвитку людської цивілізації та набуває нових Seanсів у сучасних умовах. Як зазначив у підсумковому звіті за 2025 рік президент Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) Матіас Гійомар, завдяки своїй залишковій юрисдикції розглядати справи, подані проти Російської Федерації до виключення з Ради Європи, Суд залишається єдиним міжнародним судом, здатним притягнути цю державу до відповідальності за серйозні порушення прав, гарантованих Конвенцією

про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція). Така юрисдикція була, зокрема, реалізована в рішенні від 09 липня 2025 р. у справі *Україна та Нідерланди проти Росії*, в якому Велика Палата визнала масові та систематичні порушення основоположних прав, пов'язані з конфліктом в Україні, та притягнула Росію до відповідальності. Цим рішенням безпрецедентного масштабу та виняткового впливу Суд підтвердив, що система Конвенції не може терпіти стирання юридичної ідентичності держави силою, тим самим відновлюючи свою роль у підтримці демократії, державного суверенітету та верховенства права [1].

Звернення до європейських судових інстанцій продовжує сприйматися у взаємовідносинах з державою Україна як інструмент захисту своїх прав фізичними особами. Наша держава вже стабільно потрапляє в п'ятірку держав, з яких надходить найбільша кількість заяв до ЄСПЛ. У 2025 році більше заяв надійшло лише з Туреччини, Польщі та Італії. За кількістю справ, що очікували розгляду в ЄСПЛ станом на кінець зазначеного року, Україну (4 004 справи) випереджали лише Туреччина (18 464 справи) та Російська Федерація (7 177 справ) [1].

Державна прикордонна служба України (далі — Держприкордонслужба України) як правоохоронний орган спеціального призначення виконує завдання, які безпосередньо спрямовані на забезпечення, захист та реалізацію прав і свобод окремих індивідів. Це пов'язано і з повноваженнями щодо протидії правопорушенням, і з тим, що органи охорони державного кордону здійснюють свою діяльність на шляхах міграційних потоків [2]. Лише протягом I кварталу 2026 року піддано прикордонному контролю та пропущено встановленим порядком через державний кордон 7,102 млн осіб (у I кварталі 2025 року — 7,321 млн) та 1,766 млн транспортних засобів (у I кварталі 2025 року — 1,805 млн). За цей же період органи і підрозділи охорони державного кордону склали 7 675 протоколів про адміністративні правопорушення (у I кварталі 2025 року — 10 511), наклали адміністративних штрафів на суму 11,126 млн грн (у I кварталі 2025 року — 17,687 млн) та затримали 1 136 нелегальних мігрантів (у I кварталі 2025 року — 1 406) [3].

Слід зазначити, що дотримання прав людини в діяльності європейських органів, призначених для охорони державного кордону, та можливі порушення стають час від часу об'єктом суспільного резонансу і не є чимось новим. До прикладу, за повідомленням у 2019 році телепрограми «Report München» німецького суспільно-правового телеканалу ARD, Frontex толерує порушення прав людини на кордонах та під час здійснення депортацій. Це підтверджувалося сотнями внутрішніх документів Frontex, які журналісти програми проаналізували разом з колегами з британського видання Guardian та порталу Correctiv. У документах Frontex, серед іншого, йшлося про факти жорстокого поводження з мігрантами, цькування собаками та застосування перцевого спрею. Звинувачення стосувалися, зокрема, прикордонників Болгарії, Угорщини та Греції. Журналісти також навели внутрішній документ Frontex, згідно з яким співробітники агентства й самі

були причетні до порушень прав людини під час депортацій. Зокрема, здійснювалися депортації неповнолітніх без супроводу, також окремих заспокоювали за допомогою медикаментів [4].

В окремих випадках порушення прав людини прикордонними службами призводить до резонансних організаційно-правових рішень. Уряд Португалії в 2023 році схвалив остаточне розформування Служби у справах іноземців і кордонів (SEF), яка була причетна до низки скандалів, зокрема смертельного побиття українця. У березні 2020 року 40-річного Ігоря Гоменюка затримали в аеропорту Лісабона за спробу в'їхати в країну без дійсної візи. Невдовзі після затримання він помер. Як наслідок, тодішній міністр внутрішніх справ Португалії Едуарду Кабрита оголосив про відставку керівника SEF у межах плану реструктуризації для більш чіткого розділення поліції та адміністративних функцій у роботі з іммігрантами. Рішення про реструктуризацію SEF було схвалене парламентом Португалії в листопаді 2021 року, після чого двічі відкладалося. На тлі ліквідації служби її працівники планували оголосити п'ятиденний страйк, та після переговорів із урядом вирішили відкласти його [5].

За таких умов діяльність української прикордонної служби не могла тривалий час перебувати поза увагою ЄСПЛ та вимагає ретельного аналізу його рішень для впровадження в національну адміністративну практику європейських стандартів прав людини, а також створення передумов для зменшення числа заяв проти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуалізація досліджень в юридичній науці проблем дотримання прав людини, пов'язана із проголошенням Україною незалежності. Акцент на правоохоронну діяльність й, як наслідок, необхідність виконання завдань з охорони державного кордону на основі принципу поваги прав і свобод людини та громадянина спостерігається в працях українських учених після прийняття Закону України «Про Державну прикордонну службу України» 2003 року. В останніх дослідженнях таких авторів, як: Н. П. Демчик, В. Л. Зьолка, І. П. Кушнір, О. А. Малиновська, Н. М. Радченя, Ю. П. Степанова — аналіз дотримання прав людини в діяльності Держприкордонслужби України здійснено з урахуванням європейського досвіду.

Релевантний характер для дослідження дотримання прав людини у сфері охорони державного кордону України мають також публікації закордонних науковців (M. J. Alpes, V. Apatzidou, G. Baranowska, M. Baumgärtel, I. Kienzle, S. Kim, T. Spijkerboer), що містять теоретичну основу розуміння проведення прикордонної політики й захисту вразливих категорій мігрантів, зокрема в контексті практики ЄСПЛ.

Мета статті полягає у встановленні правових позицій ЄСПЛ, що стосуються дотримання прав людини в міграційній сфері та мають значення для оперативної-службової діяльності Держприкордонслужби України.

Виклад основного матеріалу. Рішення ЄСПЛ вже тривалий час приймаються для охорони прав мігрантів. Юридичною основою цього є,

перш за все, визнана міграційна цінність — право на свободу пересування, згідно з Протоколом № 4 1963 року до Конвенції. Її зміст охоплює свободу пересування в межах території країни, вільний вибір місця проживання, можливість вільно залишати територію країни та право повернення у свою країну, а також право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком. На здійснення цих прав не можуть бути встановлені жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб [6].

Особливе міграційне значення має практика ЄСПЛ заснована на реалізації заборони примусового повернення іноземців або осіб без громадянства на території, де їм загрожує небезпека чи вони можуть зазнавати необґрунтованих та/або негуманних покарань. У контексті захисту від вислання також трактується гарантія поваги до особистого та сімейного життя. Така гарантія, відзначає О. А. Малиновська, «застосовувалася здебільшого щодо іммігрантів другого покоління або тих, які прожили в країні перебування більшу частину свого життя і вислання мало б призвести до порушення сімейних стосунків, розриву особистих, соціальних та культурних зв'язків» [7, с. 133].

Очевидно, що в сучасній ситуації з переміщенням населення рішення судових інстанцій здатні гарантувати верховенство права, а також створити передумови міграційного правопорядку. Визначальними стали документи ЄСПЛ як міждержавного судового механізму та джерела прецедентного права. Рішення цього суду, що мають значення для прикордонної служби (і не тільки), можливо розглядати в контексті імплементації в національне законодавство та відповідно до предмета їхнього дослідження — оперативно-службової діяльності із забезпечення прикордонної безпеки.

Відповідно до конвенційного підходу допускається позбавлення свободи за підстав, пов'язаних з «міграційними» міркуваннями стосовно особи. Невиправдано тривалий час затримання мігрантів, а також неналежні умови їх утримання спонукали правозахисників запропонувати альтернативи обмеженню волі — вимога регулярно відмічатися, звільнення під заставу, перебування у відкритих центрах або у визначеному місці. Однією з юридичних підстав такого висновку стала справа *Quinn проти Франції* [8], в українському ж законодавстві затриманню мігранта передбачено дві альтернативи — взяття на поруки підприємством, установою чи організацією або зобов'язання внести заставу.

Також відповідно до європейської судової практики сформульовані правила утримання нелегальних мігрантів. Якщо особа затримана за порушення міграційних норм, то вона повинна утримуватися окремо від засуджених та осіб, які перебувають під вартою в очікуванні суду, і до неї не повинні ставитися як до злочинця. Так, у справі *Haghilo проти Кипру* ЄСПЛ констатував порушення ст. 3 Конвенції (таке, що принижує гідність, поведження) — щодо умов тримання під вартою та ст. 5 Конвенції (право на свободу та безпеку) — щодо незаконного тримання під вартою, а також

щодо того, що не було ефективного засобу правового захисту для оскарження законності тримання під вартою. Справа стосувалася тримання під вартою для очікування депортації протягом більш ніж 18 місяців у трьох відділках поліції Кіпру [9].

Аналіз проблеми запровадження ефективного засобу юридичного захисту, а також оперативно-службової діяльності органів охорони державного кордону як предмета розгляду ЄСПЛ відображено в низці його рішень.

У справі *Кебе та інші проти України* суд дійшов висновку, що посадові особи Держприкордонслужби України не надали можливості ініціювати надання притулку особам, які фактично виявилися біженцями – вихідцями з Африки та таємно потрапили на вантажне судно під прапором Республіки Мальта, що прибуло в порт Миколаїв. Українські посадовці прийняли рішення про відмову заявникам у дозволі в'їхати в Україну, оскаржити яке до суду не було можливості. Описані обставини і рішення створили небезпеку для шукачів притулку, оскільки виник ризик негайного їх вислання до країни походження чи інших країн, де вони могли бути піддані переслідуванню та жорсткому поводженню [10]. Це фактично перша справа в ЄСПЛ, в якій фігурує Держприкордонслужба України.

За результатами рішення у справі *М.С. проти Словаччини та України* від 11 червня 2020 р. було визнано порушення Україною процесуального аспекту ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежним розглядом українськими органами влади тверджень заявника про страх стати жертвою переслідування в Афганістані перед його поверненням туди. Україною було порушено також п.п. 2 та 4 ст. 5 Конвенції (не поінформували про підстави затримання) [11].

Зміст рішень ЄСПЛ у зазначених двох справах проти України відображає особливості європейської правової доктрини, заснованої на принципі заборони вислання біженців або їхнього примусового повернення (принцип «non-refoulement»). Як зазначає С. Кім, концепція державного суверенітету стосовно прикордонного контролю, яка ґрунтувалася на «безумовній» владі держави, почала змінюватися в Європі під дією прецедентного права ЄСПЛ. Державний суверенітет почав відображати проблеми прав людини, такі як: принцип невідворення, навіть за межами територій держав. У цьому аспекті концепція державного суверенітету стосовно контролю за зовнішньою міграцією зазнала зміни парадигми від «безумовного» суверенітету до «підзвітного» суверенітету, принаймні в європейському контексті, на основі ліберального тлумачення терміна «юрисдикція», що міститься у ст. 1 Європейської конвенції з прав людини [12, р. 69].

За рішенням ЄСПЛ у справі *Нур Ахмед та інші проти України* від 18 червня 2020 р. було визнано порушення п. 1 ст. 5 Конвенції щодо окремих заявників у зв'язку з відсутністю протоколів про їхнє затримання та тримання їх під вартою до ухвалення постанов суду про їхнє затримання. Крім того, з боку представників українських органів влади порушено п. 1 ст. 5 Конвенції також стосовно окремих заявників у зв'язку з триманням їх під вартою на підставі постанов національного суду про їхнє затримання за відсутності рішення стосовно їхнього видворення [13]. Слід зазначити,

що відповідно до чинного законодавства, яке зазнало змін у 2023 році, рішення про примусове видворення можуть приймати тепер органи охорони державного кордону.

У справі *Нур та інші проти України* більшість заявників походило із Сомалі, лише двоє з інших країн Африки – Гвінеї та Еритреї. Однак, кожен з них стверджував, що перебував у важких умовах та стосовно них існували різноманітні загрози у країнах походження. Особливо вразливим було становище заявниці з Еритреї, яка стала жертвою домашнього насильства в своїй країні та втратила вагітність. Зрештою всі фігуранти цієї справи виїхали зі своїх країн з наміром потрапити до Західної Європи. В листопаді 2011 року посадові особи Держприкордонслужби України затримали їх під час спроб перетнути кордон України з Угорщиною чи Словаччиною. Їм було надано притулок або додатковий захист в Україні, а ті мігранти, в задоволенні заяв яких було відмовлено, не зверталися з апеляційними скаргами. Станом на листопад 2015 року, дату останнього листа представників до ЄСПЛ з цього питання, вони втратили зв'язок з усіма заявниками, окрім другого та восьмої (п. Ібрагім і пані Канте відповідно) заявників. У своєму рішенні від 16 липня 2020 р. Суд дійшов висновку, що заявниця отримала комплексну медичну та психологічну допомогу. Стосовно її становища як неповнолітньої під час тримання під вартою ЄСПЛ вказав, що навіть враховуючи вразливість та перевищення строку тримання її у пункті тимчасового тримання (далі — ПТТ), становище заявниці не підпадало під поведження, яке суперечить ст. 3 Конвенції [14].

Щодо скарг обох згаданих заявників за п. 1 ст. 5 Конвенції ЄСПЛ зазначив, що тримання заявника у ПТТ з 13 до 17 листопада 2011 р., а заявниці з 27 листопада до 28 грудня 2011 р. було незаконним, оскільки перевищувало передбачений чинним законодавством строк тримання під вартою у 10 діб. Крім того, ЄСПЛ дійшов висновку, що тримання заявниці з 11 квітня до 08 жовтня 2012 р. у ПТТ також було незаконним, з огляду на передбачену національним законодавством заборону тримання неповнолітніх осіб без супроводу у ПТТ. Європейський суд констатував порушення п. 1 ст. 5 Конвенції [14].

Обставини справи *Нур та інші проти України* особливо підкреслюють принцип міграційної вразливості (*principle of migratory vulnerability*), описаний М. Баумгертелем, та, як виявилось, став цінним доповненням до арсеналу юридичних методів ЄСПЛ, перш за все тому, що дозволяє йому належним чином врахувати контекст конкретної справи. Різні вияви міграційної вразливості вимагатимуть різних правових відповідей залежно від того, де, як і якою мірою вони виявляються. Залежно від цього виникають правові наслідки, які вже можна визначити в практиці ЄСПЛ, наприклад, розширені сфери захисту та зміщення тягаря доказування [15].

Регулювання міграційних процесів опинилося також під впливом політики окремих держав. У справі *Шойго проти України*, за обставинами якої у листопаді 2011 року заявника було затримано посадовими особами прикордонної служби України під час спроби перетинання кордону з України до Республіки Молдова, отримали своє відображення проблеми ко-

мунікації з РФ, яка за довго до збройної агресії проти України займала деструктивну позицію в міждержавних відносинах. Розглянувши скарги заявника за п. 1 ст. 5 Конвенції, ЄСПЛ зауважив, що оскільки в нього були відсутні документи, що посвідчують особу, а органам державної влади знадобилося майже одинадцять місяців, щоб зв'язатися з російським посольством і спробувати отримати проїзний документ для заявника, цих міркувань достатньо, що процедуру депортації заявника було проведено з неналежною ретельністю. Щодо скарги заявника за п. 4 ст. 5 Конвенції ЄСПЛ зазначив, що до внесення змін у 2017 р. у національному законодавстві не існувало процедури, яка б дозволяла переглядати законність тримання під вартою на підставах, які виникли після ухвалення постанови про первинне затримання, таких як зміни у здійсненні процедури видворення. ЄСПЛ констатував порушення п. 4 ст. 5 Конвенції [16].

Протягом останнього часу з'явилися принаймні ще два рішення, які окремо не аналізувалися, водночас важливі для вдосконалення оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби України та на які доведеться орієнтуватися.

У справі *Биче та Шатохін проти України* заявники скаржилися на незаконне тримання під вартою. ЄСПЛ у своєму рішенні від 09 жовтня 2025 р. констатував свої правові позиції стосовно співвідношення національного законодавства та міжнародних зобов'язань держави. Так, законність обмеження волі оцінюється відповідно до внутрішньодержавних матеріальних і процесуальних норм, дотримання яких вимагає Конвенція. Однак лише дотримання національного законодавства недостатньо: окрім того, п. 1 ст. 5 Конвенції передбачає, щоб будь-яке позбавлення свободи відповідало меті захисту особи від свавілля. З огляду на свою практику з цього питання, ЄСПЛ вважає, що в цій справі тримання заявників під вартою не відповідало зазначеній нормі [17].

12 лютого 2026 р. ЄСПЛ ухвалив остаточне рішення у справі «Бабич проти України». У цій справі Європейський суд констатував порушення ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції у зв'язку з обмеженням права заявника на виїзд з країни, яке не було ані обґрунтованим, ані пропорційним обставинам справи. Розглядаючи скаргу заявника на порушення ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції ЄСПЛ встановив перешкоджання виїзду з країни заявника протягом 2014–2016 років. Проте він зміг перетинати кордон або з українським паспортом, в якому його дані були інакше транслітеровані (2016 рік), або з використанням паспорту, виданого Румунією (2016 і 2017 роки) (п. 6 рішення). «...05 грудня 2019 р. Верховний Суд остаточно відхилив клопотання заявника щодо вилучення інформації про заборону його виїзду за кордон з інформаційної системи Держприкордонслужби України. Суд встановив, що факт визнання заявника банкрутом не міг бути підставою для вилучення такої інформації, оскільки виконавче провадження щодо нього закінчено не було» (п. 7 рішення) [18].

Європейський суд зауважив, що «відповідні принципи в цій справі узагальнені в рішенні у справі «Стецов проти України», заява № 5170/15, п.п. 25–32, від 11 травня 2021 р., яка стосується подібної ситуації (п. 11 рішення). Щодо заявників в обох справах були застосовані заходи, які не

були достатньо обґрунтованими та не могли бути переглянуті до дати повного погашення заборгованості. Тому ЄСПЛ доходить висновку, що органи влади України не виконали своє зобов'язання за ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції щодо забезпечення того, щоб будь-яке втручання у право особи залишати свою країну було з початку та протягом усього періоду його дії обґрунтованим і пропорційним обставинам справи (п. 12 рішення) [19].

Зміст останніх рішень, що стали предметом цього дослідження, відрізняються за суб'єктами оскарження діяльності національних органів влади, проте відображають тенденцію, що пов'язана з так званою функцією «бар'єрності кордону». Європейські дослідники вживають термін «відштовхування» (*pushbacks*) — це практика, яка призводить до того, що мігрантів примушують повертатися на території, звідки вони намагалися перетнути або перетнули міжнародний кордон без індивідуальної оцінки їхніх потреб у захисті. ЄСПЛ відводиться особливе місце в забезпеченні балансу безпеки кордонів для виправдання відштовхування в інтересах держави та інтересах окремої особи під час оцінки порушень прав людини [20].

Винесені рішення ЄСПЛ не на користь України, безумовно, демонструють організаційно-правові недоліки, зокрема у сфері охорони державного кордону. Однак важливим політичним та юридичним підсумком вважається обраний Україною демократичний шлях розвитку, що характеризує відкритість державної політики для транскордонного співробітництва та забезпечення базових потреб у міграційній сфері. Низка об'єктивних та суб'єктивних чинників спричинила необхідність використання особливих юридичних інструментів регулювання міграційних процесів на засадах відкритості кордонів, забезпечення безпеки держави та подорожніх, поваги і дотримання прав людини [21, р. 154]. Безумовно, виникатимуть міграційні суперечності, пов'язані з прикордонними бар'єрами, що, ймовірно, стануть предметом судового розгляду. Проте проведені дослідження практики ЄСПЛ підтверджує існування європейського правового простору, в якому діє Держприкордонслужба України та виконує важливі правоохоронні завдання на основі цінностей, за які веде боротьбу українська нація.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі рішень ЄСПЛ, що стали предметом розгляду, доцільними можливо вважати такі висновки:

1. Серед серйозних викликів, які постають перед європейськими державами, зокрема конфліктами, новими технологіями та зміною клімату, надалі також залишається міграція.
2. Рішення ЄСПЛ вже тривалий час приймаються для охорони прав мігрантів. Юридичною основою цього є, перш за все, визнана міграційна цінність — право на свободу пересування.
3. ЄСПЛ продовжує сприйматися у взаємовідносинах з державою Україна як інструмент захисту своїх прав фізичними особами.
4. Порушення прав людини прикордонними службами призводить до правових наслідків й організаційних рішень.
5. Діяльність Держприкордонслужби України стала предметом уваги ЄСПЛ, що, вочевидь, відповідає загальноєвропейським трендам.

Аналізовані рішення ЄСПЛ підтверджують окремі процесуальні прорахунки та свідчать про відсутність системної практики грубих порушень прав людини в діяльності українських органів охорони державного кордону. Нормативно-правове регулювання та правоохоронна діяльність загалом спрямовані на дотримання прав та свобод людини. Деякі з розглянутих правових позицій імплементовані в національне законодавство (альтернативні затримання заходи, організація місць тримання затриманих мігрантів, процесуальні гарантії судового контролю тривалих міграційних затримань) та, безумовно, впливають на виконання Держприкордонслужбою України оперативно-службових завдань. Крім того, що європейський міждержавний судовий механізм здатний виявити процесуальні недоліки, його значення полягає й в можливості підтвердити належну адміністративну практику, як до прикладу, відображено в рішенні у справі *Нур та інші проти України*. Це відповідає євроінтеграційним прагненням України та є важливою частиною співробітництва з Європейським Союзом у сфері міграції, притулку та управління кордонами.

Перспективно права людини на кордоні в новому документі з інтегрованого управління державним кордоном розглядаються як окрема стратегічна ціль «Дотримання прав і свобод людини, забезпечення інклюзивності для вразливих груп населення» та, безумовно, потребуватимуть доктринального тлумачення рішень ЄСПЛ. Таким чином, збалансована прикордонна політика можлива лише на основі поваги базових міграційних цінностей та, зрештою, лише за таких умов відповідає інтересам Української держави.

Список використаних джерел

1. Annual Report 2025 of the European Court of Human Rights, *Council of Europe*. URL: <https://t.ly/dDMDG>.
2. Мота А. Ф. Дотримання прав людини в оперативно-службовій діяльності Державної прикордонної служби України. *Публічне право*. 2014. № 2 (14). С. 156–162.
3. Результати оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби (Основні результати оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби за I квартал 2026 року) (11.05.2026). *Державна прикордонна служба України*. URL: <https://t.ly/9IVk> (дата звернення: 11.05.2026).
4. Губар О. Frontex толерує порушення прав людини на кордонах (05.08.2019). *Deutsche Welle*. URL: <https://bit.ly/3Q9Ew6Z> (дата звернення: 11.05.2026).
5. У Португалії розформували прикордонну службу, причетну до смертельного побиття українця (06.04.2023; 21:12). *Українська правда*. URL: <https://t.ly/PRsMX>.
6. Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї (1963). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/GxfSr>.
7. Малиновська О. А. Міграція та міграційна політика. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 304 с.

8. Quinn c. France : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, 22 mars 1995, requête no 18580/91. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/Uj9cD>.
9. Haghilo v. Cyprus : judgment of the European Court of Human Rights, 26 March 2019, application no. 47920/12. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/Soig>.
10. Kebe and Others v. Ukraine : judgment of the European Court of Human Rights, 12 January 2017, application no. 12552/12. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/Y15Sd>.
11. M.S. v. Slovakia and Ukraine : judgment of the European Court of Human Rights, 11 June 2020, application no. 17189/11. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/9jiov>.
12. Kim S. Non-Refoulement and Extraterritorial Jurisdiction: State Sovereignty and Migration Controls at Sea in the European Context. *Leiden Journal of International Law*. 2017. Vol. 30, Issue 1. P. 49–70. <https://doi.org/10.1017/S0922156516000625>.
13. Nur Ahmed and Others v. Ukraine : judgment of the European Court of Human Rights, 18 June 2020, applications nos. 42779/12 and 5 others. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/TAkD>.
14. Nur and Others v. Ukraine : judgment of the European Court of Human Rights, 16 July 2020, application no. 77647/11. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/dmS3I>.
15. Baumgärtel M. Facing the challenge of migratory vulnerability in the European Court of Human Rights. *Netherlands Quarterly of Human Rights*. 2020. Vol. 38, Issue 1. P. 12–29. <https://doi.org/10.1177/0924051919898127>.
16. Shoygo v. Ukraine : judgment of the European Court of Human Rights, 30 September 2021, application no. 29662/13. *HUDOC*. URL: https://t.ly/h_K4r.
17. Byche and Shatokhin v. Ukraine : judgment of the European Court of Human Rights, 9 October 2025, applications nos. 26947/24 and 31147/24. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/0FwPZ>.
18. Babych v. Ukraine : judgment of the European Court of Human Rights, 12 February 2026, application no. 2393/17. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/GY7y7>.
19. Stetsov c. Ukraine : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, 11 mai 2021, requête no 5170/15. *HUDOC*. URL: https://t.ly/Mro_q.
20. Baranowska G., Alpes M. J., Kienzle I. Making pushback facts visible: a review of tools in existing case law and the procedural framework of the European Court of Human Rights. *The International Journal of Human Rights*. 2025. Vol. 29, no. 10, P. 1925–1950. <https://doi.org/10.1080/13642987.2025.2531790>.
21. Mota A., Mota S. The right to leave outside Ukraine under the conditions martial law: features of regulation and law enforcement practice. *Law&Border*. 2025. № 1 (5). P. 152–175. https://doi.org/10.32453/law_border.v5i1.1908.

Ruslan HRYNKO, Mykhailo KOROL, Andrii MOTA

(Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine)

The Activities of the State Border Guard Service of Ukraine in the Field of Migration Through the Prism of the Case Law of the European Court of Human Rights

The article examines the case law of the European Court of Human Rights (ECHR) in the field of migration and determines its significance for the operational service of the State Border Guard Service of Ukraine. The relevance of the topic is due to the growing importance of international standards for the protection of human rights in conditions of military conflicts, cross-border mobility of the population and increased attention to the activities of border formations by European judicial institutions. The research is aimed at solving the scientific problem associated with migration reports that are made in the process of protecting the state border and creating the basis for applying for judicial protection. The purpose of the article is to examine the established legal positions of the ECHR, which relate to the maintenance of human rights in the migration sphere and are important for the operational service activities of the State Border Guard Service of Ukraine. The decisions of the ECHR in the migration sphere are studied in the context of the implementation of national legislation and in accordance with the subject of their study — operational service activities to ensure border security. The key features of the legal doctrine based on the principle of non-refoulement are clarified. The ECHR simultaneously expands the standards of protection for various categories of migrants and considers state sovereignty in the implementation of migration control through the prism of state accountability for the maintenance of human rights. Various aspects of the legality of the detention of migrants, the conditions of their detention and the use of alternative measures, which determine the impact on national lawmaking and law enforcement activities, remain the subject of international judicial review. The legal positions of the ECHR in decisions against Ukraine are also analysed in relation to the scientific views of modern foreign researchers on the observance of human rights during migratory movements, who use certain doctrinal constructs to expand the legal arsenal of substantiation of court decisions: the principle of migratory vulnerability, the practice of pushbacks. Based on the analysis of the decisions of the ECHR against Ukraine, types of procedural violations in the processes of state border protection were identified, in particular regarding the retention of improper documentation, exceeding the terms of detention for value, more effective appeal procedures and insufficient consideration of the risks for individuals in the event of their return to the country of origin. At the same time, the manifestation of the systemic nature of grossly violated human rights and the general focus of national practice on compliance with European standards were emphasised. The implementation of the practice of the ECHR is an important prerequisite for the development of integrated border management, ensuring the effectiveness of border policy, strengthening cooperation between Ukraine and the European Union in the field of security, migration and protection of human rights.

Keywords: *State Border Service, protection of human rights, migration sphere, protection of the state border, human rights, law enforcement activities.*

Надійшла до редакції 13.04.2025
Прийнята до друку 18.05.2026

Опублікована онлайн 22.05.2026
Опублікована 31.05.2026

Декларації

Внесок авторів. Ідея статті, що полягає у важливості дослідження практики Європейського суду з прав людини в міграційній сфері для Державної прикордонної служби України, сформульовані в ній висновки та ключові перспективні положення належать усьому авторському колективу. Кожен з авторів дотримується думки про вплив міграційних процесів на охорону державного кордону та необхідності доктринального тлумачення рішень міжнародних судових установ у контексті євроінтеграційних прагнень України. Організацію дослідницької діяльності (загальну редакцію проекту статті та підготовку його до друку) здійснив А. Мота. Він проаналізував рішення Європейського суду з прав людини в справах *Quinn проти Франції*, *Haghilo проти Кіпру*, *Кебе та інші проти України*, *М.С. проти Словаччини та України*, *Нур Ахмед та інші проти України*, *Нур та інші проти України*, *Шойго проти України*. Його внесок у спільну працю також полягав у з'ясуванні поглядів сучасних закордонних дослідників стану дотримання прав людини в процесі міграційних переміщень. М. Король провів підбір нормативного матеріалу та літературних джерел, аналіз напрямів практичної реалізації європейських практик у сфері охорони державного кордону України. Дослідження змісту рішень Європейського суду з прав людини в справах *Биче та Шатохін проти України*, *Бабич проти України* та *Стецов проти України* проведено Р. Гриньком, який також здійснив контент-аналіз медіаповідомлень резонансних випадків порушення прав людини співробітниками прикордонних служб та статистичної інформації результатів оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби в міграційній сфері.

Фінансування. Дослідження виконано без зовнішнього фінансування. Основні положення статті доповідалися на IX Харківському міжнародному юридичному форумі та IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах дії правового режиму воєнного стану». Матеріали статті не містять інформації з обмеженим доступом.

Конфлікт інтересів. Конфлікт інтересів у авторів відсутній. Р. Гринько, М. Король та А. Мота є військовослужбовцями Державної прикордонної служби України, діяльність якої є предметом дослідження, що не вплинуло на незалежність оцінок і висновків.

Використання штучного інтелекту. Під час підготовки цієї статті використано інструменти штучного інтелекту, зокрема модель ChatGPT (версія: 1.2026.133) винятково для добору іншомовних наукових джерел, зміст яких аналізувався авторами. Усі наукові положення, правові висновки та інтерпретації судової практики сформульовані авторами самостійно.